

Suhopolje-Kliškovac. Od mjestopisa do arheološke spoznaje

*Željko Tomičić
Kristina Jelincić*

s priložima suradnika

Sonja Kirchhoffer, Branko Mušič, Gordana Mahović, Kristina Turkač,

Mato Ilkić, Mario Novak, Željka Bedić

IMPRESSUM

**Monographiae Instituti archaeologici
Monografije Instituta za arheologiju MIA
Knjiga 4**

Autori/Authors:

prof. dr. sc. Željko Tomičić
dr. sc. Kristina Jelinčić
Suhopolje-*Kliškovac*. Od mjestopisa do arheološke spoznaje.
Suhopolje-*Kliškovac*. From the Toponym to the Archaeological Congnition.

Autori ostalih tekstualnih priloga/Authors of other texts

Željka Bedić, dr. sc. Mato Ilkić, Sonja Kirchhoffer, Gordana Mahović, dr. sc. Branko Mušič, dr. sc. Mario Novak,
Kristina Turkalj

Izdavač/Publisher

Institut za arheologiju, Ulica Ljudevita Gaja 32, 10000 Zagreb
Općina Suhopolje, Trg sv. Terezije 10, 22410 Suhopolje

Glavni urednik/Editor-in-chief

dr. sc. Tajana Sekelj Ivančan

Izvršne i tehničke urednice/Managing and technical editors

dr. sc. Kristina Jelinčić, Kristina Turkalj

Recenzenti/Reviewers

prof. dr. sc. Mario Šlaus
prof. dr. sc. Ante Uglešić

Uredništvo/Editors

dr. sc. Vlasta Begović, dr. sc. Marko Dizdar, dr. sc. Snježana Karavanić, dr. sc. Zorko Marković, dr. sc. Goranka Lipovac
Vrkljan, dr. sc. Tajana Sekelj Ivančan

Uredničko vijeće/Editorial bord

Prof. PhD Csanád Bálint, Prof. Dr. Falco Daim, Prof. PhD Alexander Ruttkey, Prof. Dr. Erik Szameit, prof. dr. sc. Ante
Uglešić

Lektor/Language editor

Renata Draženović

Korektura/Proofreading

Katarina Botić

Prijevod na engleski i njemački jezik/English and german translation

Nikolina Matetić Pelikan

Prijevod na mađarski jezik/Hungarian translation

Teodóra Balogh Denich, Marija Olić

Fotografije nalazišta/Photos of the site

Božena Bartol, Anja Bertol, Denis Blažević, Marjan Ferenčević, dr. sc. Kristina Jelinčić, Gordana Mahović, dr. sc. Mario Novak, mr. sc. Maja Pasarić, Mirela Pavličić, prof. dr. sc. Željko Tomičić, Kristina Turkalj, Vlasta Vyroubal

Fotografije nalaza/Photos of the finds

Hrvoje Jambrek, Damir Doračić, dr. sc. Mato Ilkić

Konzervacija nalaza/Conservation of the finds

Damir Doračić, Nikola Erlich, Ivan Jengi, Mijo Jerković

Crteži/Drawings

Kristina Turkalj, dr. sc. Kristina Jelinčić, Gordana Mahović, Arheoplan d.o.o. (Nela Kovačević), Nikolina Mahović

Oblikovanje/Design

dr. sc. Kristina Jelinčić, Hrvoje Jambrek

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

Tisak/Printed by

PRINTERA GRUPA d.o.o., Sveta Nedjelja

Zaštićeno autorskim pravom Instituta za arheologiju u Zagrebu. Sva prava pridržana.

Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati bez pisanog odobrenja izdavača.

Copyright by the Institute of archaeology Zagreb. All rights reserved. No part of the contents of the book may be reproduced without the written permission of the publisher.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 786128

CIP record id available from the National and University Library in Zagreb under number 786128

ISBN 978-953-6064-05-2

Rukopis je završen u lipnju 2011. godine.

Knjiga je tiskana sredstvima projekta „Srednjovjekovno arheološko nasljeđe Hrvatske (5.-17. stoljeće) Instituta za arheologiju, odobrenog od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske te sredstvima Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Općine Suhopolje.

Fotografije/Photos

Naslovnica/Front page

SJ 003 – pijesak u kojem su ukopani grobovi kao podloga

U uglovima okovi korica knjiga PN 35, kat. br. 41

Poleđina/Back page

grob 71, istražen 2008. godine

Unutrašnja strana korica/Inner side of the front page

zračni snimak sonde 2008. godine

Naklada 600 kom

Sadržaj

1. Uvodne napomene	7
<i>Željko Tomičić</i>	
2. Suhopolje – <i>Kliškovac</i>: Od toponima do arheološke spoznaje!	11
<i>Željko Tomičić</i>	
3. <i>Kliškovac</i> i Suhopolje u srednjovjekovnoj Virovitičkoj županiji	23
<i>Sonja Kirchhoffer</i>	
4. Geofizikalna istraživanja srednjovjekovnog arheološkog lokaliteta Suhopolje – <i>Kliškovac</i> magnetnom metodom i metodom geoelektričnog otpora	37
<i>Branko Mušić</i>	
5. Stratigrafski prikaz lokaliteta	45
<i>Kristina Jelinčić</i>	
6. Katalog grobova	59
<i>Gordana Mahović, Kristina Turkalj, Željko Tomičić, Kristina Jelinčić</i>	
7. Numizmatički nalazi s lokaliteta Suhopolje – <i>Kliškovac</i>	129
<i>Mato Ilkić</i>	

8. Metalni nalazi i katalog	135
<i>Željko Tomičić, Gordana Mahović</i>	
9. Keramički nalazi i katalog	145
<i>Gordana Mahović</i>	
10. Bioarheološke karakteristike srednjovjekovne populacije s nalazišta Suhopolje – Kliškovac	165
<i>Mario Novak, Željka Bedić</i>	
11. Sažetak / Summary / Zusammenfassung / Összefoglalás	175
<i>Željko Tomičić, Kristina Jelincić</i>	
12. Popis literature	189
13. Popis ilustracija	197
14. Izvodi iz recenzija	205
15. Podaci o autorima i suradnicima	207

Uvodne napomene

Uvodne napomene

Stručna ekipa javnog znanstvenog Instituta za arheologiju provodila je u razdoblju od 2005. do 2009. godine, jugozapadno od općinskog središta Suhopolje, sustavna arheološka iskopavanja na položaju *Kliškovac*, poznatom u pučkoj predaji i kao *Turski grad*. Nalazište je otkriveno na blagom koničnom brežuljku koji se prostire na preko 3 ha površine, ali je, nažalost, još od 1885. godine većim dijelom presječeno izgradnjom usjeka za trasu željezničke pruge Virovitica – Slatina – Osijek, zapadno od cestovnog prijelaza preko pruge.

Arheološka istraživanja organizirana su u okviru znanstvenoga projekta: *Srednjovjekovno arheološko naslijeđe Hrvatske (5.-17. st.)* – voditelj: prof. dr. sc. Željko Tomičić, kojega podupire Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Od početka je projekt novčano, kao i raznim vrstama logistike snažno poduprt od Općinskog poglavarstva Suhopolja, koje je prepoznalo važnost istraživanja starije prošlosti naselja Suhopolje, poznatog u 18. stoljeću pod nazivom Terezovac, ali i Suhopolje. Taj naziv tadašnje je naselje dugovalo crkvi sv. Terezije Avilske podignutoj od grofova Jankovića koji su u Suhopolju sagradili i dvorac.

Vажnost istraživanja i otkrića arheološkog nalazišta Suhopolje-*Kliškovac* prepoznata je višekratnom novčanom potporom Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Arheološka istraživanja na položaju Suhopolje – *Kliškovac*, provođena su zahvaljujući arheološkoj metodologiji koja je vrlo uspješno potvrdila iskazljivosti mjestopisa. Istraživanja su rezultirala i spoznajama pribavljenim bioantropološkom analizom sveukupnog antropološkog fundusa koja je provedena u Odjelu za arheologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Usporedno su na dijelu arheoloških nalaza provedena vrlo precizna datiranja pomoću radioaktivnog ugljika (^{14}C), u specijaliziranom Leibnitz laboratoriju za radioizotopska istraživanja u Kielu (Njemačka) i Beta Analytic Inc. u Miamiu (Florida, USA).

Groblje otkriveno na položaju *Kliškovac* u svakom slučaju predstavlja zrcalnu sliku nekog još uvijek nepoznatog srednjovjekovnog naselja. U prilog postojanju naselja u neposrednoj blizini otkrivenog groblja govore pokretni nalazi, prije svega ulomci keramike srednjovjekovnog obilježja, opeke s jasnim tragom gorenja, tj. stradanja u požaru. Konačno, postojanje naselja dokazuju i geofizička istraživanja koja je provela stručna ekipa Oddelka za arheologiju Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Tijekom 2008. obavljeno je uspješno geofizičko snimanje na površini od 1 ha, pa su metodom geoelektričnog otpora i magnetometrijom dobiveni izvrsni dokazi o postojanju velikog građevinskog, tj. spomeničkog kompleksa s brojnim ukopima, odnosno

precizniji položaj srednjovjekovnog naselja. Dobiveni pokazatelji dokazuju nužnost i punu opravdanost nastavka istraživanja na više položaja koje možemo obuhvatiti zajedničkim nazivom Suhopolje – *Kliškovac*.

Nalazište na položaju *Kliškovac* potvrđeno je i metodom daljinske interpretacije, tj. vertikalnim snimcima lokaliteta. Posebice je nakon istraživanja u 2008. godini obavljeno okomito digitalno snimanje s visine od 13 m, kao i detaljno arhitektonsko snimanje nalazišta od strane tvrtke ARHEOPLAN d. o. o. iz Dubrovnika.

Na terenu je obavljeno flotiranje uzoraka zemlje iz jama i zapuna, odnosno pranje nalaza keramike i opeka.

Konzervatorski nadzor tijekom svih godina istraživanja obavljao je u ime Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Požegi, pročelnik dr. sc. Žarko Španiček, odnosno Viktorija Ciganović, dipl. arheologinja.

Pored voditelja istraživanja prof. dr. sc. Željka Tomičića i zamjenice voditelja dr. sc. Kristine Jelinčić, tijekom istraživanja i obrade arheoloških i antropoloških nalaza te izrade dokumentacije sudjelovalo je više kolegica i kolega koje na ovom mjestu posebice spominjemo i kojima se kolegijalno zahvaljujemo na vrlo uspješnoj višegodišnjoj suradnji. U arheološkim istraživanjima su sudjelovali: stručna suradnica dokumentaristica Kristina Turkalj te arheolozi: Gordana Mahović, dr. sc. Mario Novak, mr. sc. Maja Pasarić, Mirela Pavličić, Andreja Kudelić, Vlasta Vyroubal, Željka Bedić, Anja Bertol, Denis Blažević i Igor Mudrinić. Svi članovi arheološke ekipe sudjelovali su u izradi arheološke dokumentacije, a u izradi nacrtne dokumentacije sudjelovale su: Kristina Turkalj, dr. sc. Kristina Jelinčić, Gordana Mahović i Andreja Kudelić, te Nela Kovačević iz ARHEOPLANA d.o.o. Tijekom trajanja iskopavanja izrađen je veliki broj fotografija, a u fotografiranju su sudjelovali: prof. dr. sc. Željko Tomičić, dr. sc. Kristina Jelinčić, Kristina Turkalj, Gordana Mahović, Božena Bartol, Marjan Ferenčević. Na lokalitetu su obavljena i geofizikalna istraživanja što je učinio dr. sc. Branko Mušić sa svojim suradnicima.

Kako bi se arheološka istraživanja mogla kvalitetno dokumentirati, sve je snimljeno totalnom stanicom, što se moglo obaviti zahvaljujući pripremi koju je izradio dugogodišnji suradnik Instituta za arheologiju Vilim Mišak, dipl. inž. geodezije.

Nakon konzervacije nalaza, predmete su fotografirali Hrvoje Jambreč, Damir Doračić i dr. sc. Mato Ilkić. Kovinske nalaze su konzervirali Damir Doračić i Nikola Erlich, a kame-nu plastiku Mijo Jerković i Ivan Jengić.

Arheološke predmete su crtale: Nikolina Mahović, Gordana Mahović i dr. sc. Kristina Jelinčić.

Antropološku analizu obavio je tim antropologa i arheo-

loga na Odjelu za arheologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: dr. sc. Mario Šlaus, dr. sc. Mario Novak, Željka Bedić i Vlasta Vyroubal.

Monografski prikaz o istraživanjima nalazišta Suhopolje-*Kliškovac*, koji je pred čitateljima, omogućen je zahvaljujući uspješnoj suradnji veće skupine suradnika koji su osobno sudjelovali u arheološkim i interdisciplinarnim istraživanjima.

Arheološka istraživanja, kao i obrada nalaza i uzoraka, ne bi bili mogući bez financijskih sredstava koje su osigurali Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, odnosno Poglavarstvo općine Suhopolje te im se ovim putem još jednom najsrdačnije zahvaljujemo. Pored financijske pomoći djelatnici Općine Suhopolje (dr. Davor Hock, Darko Čurik, Jasna Šljivac i Tihomir Balaš) u

više navrata su pružili nesebičnu logističku potporu. Vertikalna snimanja omogućili su nam svojim razumijevanjem i ljubaznošću «AUTOPRIJEVOZ – ŠVARC», «ELCRO» (Mladen Grba), Milan Jović i DVD Općine Suhopolje. Za gostoprimstvo oko višegodišnjeg smještaja stručne ekipe zahvaljujemo se ljubaznoj i dragoj Katici Martinković iz Zvonimirova te osoblju hotela Šulentić iz Milanovca.

Koristimo prigodu da se zahvalimo i svim pojedincima i tvrtkama koji su nam olakšali višegodišnji istraživački rad na arheološkom nalazištu Suhopolje – *Kliškovac*.

Zajedničkim naporom krenuli smo na dugi put od mjestopisa i dosegli dragocjene arheološke i kulturno-povijesne spoznaje o višestoljetnoj prošlosti današnjeg Suhopolja. Fragmenti tih svjedočanstava, zajedničkih nastojanja i postignuća sadržani su u monografiji koja je pred čitateljima i budućim naraštajima istraživača.

Prof. dr. sc. Željko Tomičić